

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1963. – 208 с. 2. Олексичина Л.Г. Типи зоонімних художніх порівнянь за структурно-граматичною формою та лексичним складом компаратора / Науковий вісник Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія «Філологічні науки». – Луцьк, 2007. – №4. – С. 377-380. 3. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с. 4. Степанова М.Д. Лексикология современного немецкого языка: Учебн. пособ. для студ. – М.: Высшая школа, 2004. – 256 с. 5. C.S. Lewis. The Chronicles of Narnia. The Magician's nephew – Bodley Head. – London, 1955. – 208 p. 6. C.S. Lewis. The Chronicles of Narnia. The Lion, the Witch and the Wardrobe. – Geoffrey Bles, 1950. – 208 p.

Л.В. Павленко, канд. філол. н., доц.
Таврійський національний університет
ім. В.І. Вернадського

УКРАЇНСЬКІ ПЕРСПЕКТИВИ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ У ГАЛУЗІ ВІЗАНТИНИСТИКИ

В аналітичному огляді підбито підсумки досліджень вітчизняних істориків-візантиністів і визначено проблематику, яка могла б бути об'єктом наукового вивчення для українських філологів.

Ключові слова: Візантія, історія, література, наукові дослідження українських філологів.

В аналитическом обзоре подведен итог исследований отечественных историков-византинистов и определена проблематика, которая могла бы стать объектом научного изучения для украинских филологов.

Ключевые слова: Византия, история, литература, научные исследования украинских филологов.

In the analytical review there was given a summary of researches of ukrainian historians on Byzantium and there was main topics identified that could an object of research for ukrainian philologists.

Key words: Byzantium, history, literature, ukrainian philological researches.

Українська візантинологічна школа, як і вся східнослов'янська візантиністика, своїм засновником небезпідставно може вважати професора Києво-

Могилянської Академії Данила Савича Туптала (1651-1709 рр.), більш відомого як Св. Димитрій Ростовський, укладача славнозвісних «Четьх Міней», чотиритомної збірки житій святих православної Церкви [1]. Перша справжня наукова школа вітчизняної візантиністки склалася в Україні вже в ХІХ ст. і зазвичай пов'язується з іменами Юліана Кулаковського, Пилипа Терновського та ще кількох десятків істориків, філологів та богословів [2]. Вона фактично припинила своє існування одночасно з розпадом Російської імперії, після закриття Київської Духовної Академії і переорієнтації духовного життя і науки в Радянському Союзі на нові ідеологічні засади, згідно з якими таке явище світової цивілізації як Візантійська імперія мало вивчатися майже виключно в аспектах соціологічних.

Історія української візантиністики сьогодні ще пишеться, хоча останнім часом з'явилися цікаві дослідження в цьому напрямку, які нагадують нам про плідну наукову працю дослідників ХІХ ст., чії роботи в багатьох відношеннях не втратили свого наукового значення навіть тепер. Втім, гідно продовжили їх справу ті вітчизняні візантиністи, які з різних причин жили і працювали за межами України: ми маємо на увазі не лише Ігоря Шевченка [3], але й митрополита Іларіона (Івана Огієнка), чие капітальне дослідження про Кирила та Мефодія досі марно чекає перевидання [4]. Пам'ять про них і можливості сучасної української візантиністики ставлять на порядок денний проблему об'єднання для плідної співпраці зусиль українських фахівців, і насамперед – філологів, навколо одного з провідних наукових центрів нашої держави; таким можливим центром нам видається Київський національний університет імені Тараса Шевченка, де крім кафедри історії стародавнього світу та середніх століть існують ще й кафедри класичної філології та неоееліністики. Прикладом такого об'єднання сьогодні слугує кафедра Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна, яка крім плідної власне наукової праці її керівника проф. С. Сорочана відзначається високою активністю в підготовці кандидатських дисертацій і підтримує інформаційне обслуговування вітчизняних візантиністів за допомогою сайту «Василевс: українська візантиністика» в Інтернеті, який веде молодий дослідник А. Домановський [5].

Згадана вище ідеологічна політика правителів колишнього Радянського Союзу зумовила скерованість українських дослідників у наукових та освітніх закладах переважно на вивчення проблем історії, права, економіки Візантії. Так склалася ситуація, яка зумовила концентрацію візантиністичних досліджень у сфері діяльності кафедр історії стародавнього світу та середньовіччя в провідних університетах України та небагатьох академічних інститутах, які мали можливість видавати україномовні наукові часописи. То ж не дивно, що за шістдесят років повоєнного часу українська візантиністика не спромо-

глася підготувати і видати для наукового вжитку жодної колективної монографії на зразок виданих у Москві тритомних «Історії Візантії» та «Культури Візантії». Відсутність у навчальних планах української вищої школи теоретичних курсів «Візантійська література», «Візантійська культура» тощо також не стимулювало їх викладання українською мовою і розробку українською термінології в цій науковій галузі.

Зрозуміло, що дослідження вітчизняних істориків-візантиністів були спрямовані, в першу чергу, на археологію, історію та економіку регіону Північного Причорномор'я, і тут варто схвально відзначити плідну працю науковців Києва, Одеси, Сімферополя та Харкова, для яких вивчення матеріальної культури на територіях, які тепер вважаються протоукраїнськими, стало справою всього життя. Принагідно варто схвально відгукнутися про видані останнім часом у Сімферополі завдяки зусиллям Ю. Могаричева та його колег (щоправда, російською мовою) життя Стефана Сурожського та Іоанна Готського, а також збірку перекладів історичних документів, які стосуються візантійського Криму [6].

Цю ситуацію вповні відображає зміст і характер нещодавно виданої колективної монографії «Історія Візантії: вступ до візантиністики», розробленої харківськими та львівськими візантиністами під керівництвом С. Сорочана і Л. Войтовича [7]. У цьому підручнику, конче потрібному вітчизняній вищій школі (як світського, так і релігійно-церковного спрямування), в окремих розділах викладено найважливіші проблеми історії, економіки і культури Візантії за весь тисячолітній період її існування як світової держави. Підручник, у якому після кожного розділу наведено комплекс контрольних запитань для студентів, завершується обширною (понад 1600 назв) бібліографією, хронологічними таблицями, переліком світських і духовних керівників візантійської імперії та кольоровими історичними мапами, які дають уявлення про перебіг історичних подій у постантичному Середземномор'ї від IV ст. після Р.Х. до нового часу. Бездоганний щодо мовного і зовнішнього оформлення, підручник С. Сорочана та Л. Войтовича може стати у нагоді також широкому колумітарчів, які вивчають візантійську цивілізацію чи просто цікавляться історією. Склад співавторів підручника визначив, врешті-решт, і його майже виключно «історичний характер». Як філолог, мушу зауважити, що суттєвим недоліком підручника може вважатися те, що проблеми візантійської літератури розглядаються в ньому лише побіжно, адже до його розробки не були залучені досвідчені знавці цього важливого аспекту візантійської культури. Попри цей очевидний недолік, новий підручник харків'ян та львів'ян суттєво доповнює досі незначну кількість навчальних посібників, першими з яких були створені переважно для середньої шкли чи церковних

навчальних закладів посібники [8]. Отже, сьогодні можна стверджувати, що історики свою вагому частку в справу відродження української візантинології вже внесли.

А між тим філологів, здатних плідно працювати в напрямку розвитку візантинологічних досліджень у галузі мови та літератури (як і фахівців у галузі богослов'я в Україні сьогодні цілком достатньо. Оскільки очевидно, що чільне місце у справі дослідження візантійської літератури повинні посідати філологи-класики, сьогодні розраховуємо саме на їхню зацікавленість такими проблемами, незважаючи на те, що в навчальних програмах вищої школи з підготовки філологів курси візантійської літератури все ще відсутні. В Україні сьогодні філологів-класиків готують за повною програмою цього фаху лише в університетах Києва, Львова та Харкова, де збережені засади і традиції філологічних шкіл Лур'є-Кобова та Білецького-Семчинського.

Про певні перспективи відродження української візантиністики свідчать і захищені останніми роками кандидатські дисертації того ж таки Олега Кожушного, Анни Крокіс [10], Юлії Мінець [11], а особливо докторська дисертація Ю. Чорноморця [12].

Показово, що все частіше вітчизняні філологи поєднують дослідницьку діяльність із перекладацькою; наприклад, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка Л. Звонська вперше після митрополита Андрія Шептицького переклала українською кілька гомілій та морально-аскетичних творів Василя Великого [13]. Плідно працюють у цьому напрямку також представники львівської філологічної школи (Д. Коваль, І. Гаврилюк, М. Яремцьо та ін.). Принагідно зауважимо, що перекладачам у справі публікації їхніх праць активно допомагають львівські видавництва «Свічадо» і «Літопис».

Започаткована і надзвичайно важлива ініціатива українських видавництв – перекладати українською та друкувати достатнім накладом монографії визначних зарубіжних візантиністів: уже побачили світ твори Крістофера Брука, Френсіса Дворніка, Матея ель Мескіта (Убогого), Хуана Матеоса, Георга Острогорського, Луїджі Падовезе, Оторіно Паскуато, Норга Стаффорда, Роберта Тафта, Ігоря Шевченка та інших дослідників [14].

Безсумнівно, цю справу потрібно всіляко підтримувати і продовжувати, адже такі переклади значною мірою сприяють створенню та упорядкуванню української візантинологічної термінології, а це вкрай важливо для викладачів історії та літератури вищих навчальних закладів України, які мають значні труднощі при підготовці теоретичних курсів, які читаються державною мовою.

У цьому огляді нагальних проблем філологічної візантиністики ми маємо намір бодай приблизно окреслити коло філологічних проблем, які могли

б стати предметом наукового дослідження вітчизняних науковців і, врешті-решт, привели б до створення першої в Україні «Історії візантійської літератури», яка б суттєво доповнила згадану вище монографію С. Сорочана і Л. Войтовича і разом з нею стала надійним дороговказом для студентів та молодих науковців у їх дослідженнях культури та літератури Візантії.

Тут, передусім, потребує визначення проблема суто хронологічна: який період у тисячолітній історії Візантійської імперії потрібно виокремити для власне історії літератури? Мабуть, не варто дотримуватися усталеної і поставленої під сумнів ще І. Франком концепції капітального дослідження Карла Крумбахера [15], яка початком існування візантійської літератури вважає VI ст., тобто добу правління імператора Юстиніана. Такий підхід виключає зі сфери наукового розгляду не лише греко- та латиномовну патристику, але й надзвичайно цікавий етап «відродження» різних форм епосу в творчості Нонна з Панополису [16], імператриці Євдокії-Афінаїди та багатьох їхніх послідовників. Зауважимо, що IV-V ст. стали важливим етапом у розвитку візантійської лірики (Григорій Богослов та Прокл Діадох), і тут може йтися не лише про збереження античної гімнографічної традиції в поезії Прокла та Синесія Киренського, але й про таку, скажімо, цікаву тему як проблема вибору між покликанням поета чи світського діяча і обов'язком служителя Церкви, яка поставала і перед Григорієм Богословом, Аврелієм Августином, і вже в нові часи - перед Франческо Петраркою.

Доба Юстиніана в історико-літературному плані цікава не лише історіографічною спадщиною Прокопія Кесарійського та Агафія Мирінейського, але й способом відтворення античного міфологічного матеріалу в універсальній історії Іоанна Малали (до речі, неабиякий науковий інтерес має завдання дослідження мовних особливостей цього твору; ця проблема може бути в подальшому розвинена на матеріалі творів інших візантійських літераторів сирійського походження – від Романа Мелода до Ахрема (Єфрема) Сиріна та Іоанна Дамаскина).

«Білою плямою» в історії візантійської літератури сьогодні є творча спадщина чи не найвизначнішого поета вже VII ст. Георгія Пісідійського, епічні поеми якого досі вповні не перекладені не лише українською, але й на російською. Яюсь серед дослідників склалася небезсумнівна думка, що Георгій Пісіда переважно в панегіричному дусі змальовує війни, які вів проти Персії імператор Іраклій, тобто в багатьох відношеннях він був поетичною подобою Прокопія Кесарійського як історика юстиніанівських воєн, хоч Георгій створив і добре знану слов'янами поетичну інтерпретацію важливої частини Старого Заповіту («Шестиднев»), який цікаво було б зіставити з присвяченою цій же темі гомілією Василя Великого та іншими екзегетичними твора-

ми. Мало, на жаль, досліджені вітчизняними літературознавцями і форми та образність поезії Іоанна Дамаскіна.

Література епохи іконоборства (VII-IX ст.) теж могла б стати об'єктом філологічного наукового дослідження, бо досі нею цікавилися переважно згадані вище публікатори творів житійної літератури, яка має відношення до кримської історії.

Комплекс дослідницьких проблем пропонує епоха т.зв. «візантійського енциклопедизму», тобто літературна діяльність патріарха Фотія та його оточення. Тут і листування та полемічні твори Арефи Кесарійського, і науково-педагогічна діяльність Лева Математика, і обширна літературна спадщина самого Фотія, який був ще й талановитим поетом і багато в чому «поновив» літургійну лірику. З ім'ям Фотія певною мірою пов'язана і місіонерська та просвітницька діяльність «солунських братів» Кирила (Константина) та Мефодія. На особливу увагу заслуговує також спадщина Симеона Метафраста (X ст.), автора численних творів житійної літератури, у яких елементи власне агіографії талановито поєднуються з топікою пізньоантичного любовно-пригодницького роману.

Чимало перспективних тем дослідження пропонує нам і період правління династії Комнінів - це, передусім, нова історіографія, представлена творами Анни Комніни та Михаїла Пселла, яку в науковому плані цікаво було б зіставити з традиціями класичної давньогрецької історіографії V ст. до Р.Х.; на жаль, не перекладені у нас і не досліджені кілька філологічних творів Пселла. Цей культурно-історичний період іноді небезпідставно називають епохою візантійського Проторенесансу, адже візантійська наука і література X-XII ст. в багатьох відношеннях випередили західноєвропейську ідеологічно-культурну тенденцію XIII-XV ст., а можливо – і сприяли цьому процесові, якщо згадати той факт, що після захоплення турками Константинополя 1453 року і загибелі тисячолітньої імперії розпочалася еміграція візантійської духовної еліти (письменників, художників, церковних діячів) не лише у Московське князівство, але й до Італії та інших країн Заходу; при цьому візантійці вивозили з собою книги як візантійських так і античних авторів, і ці книги так чи інакше лягли в основу майже всіх уславлених нині бібліотек.

Практично поза увагою українських дослідників досі залишається така цікава галузь візантиністики як література, створена «народною» мовою, тобто епічні твори XI-XII ст., літературна спадщина Михаїла Гліки, Феодора Продрома, зразки пізньовізантійського лицарського роману, твори «тваринного» епосу тощо. Неабиякий інтерес для дослідників становить і проблема адаптації візантійськими творів літератури Сходу (зокрема арабських казок, індійської «Калілі та Димни» та інших творів). Тут відкривається широке

поле дослідницької діяльності не лише для літературознавців, але й для тих філологів, які вивчають історію грецької мови і могли б на основі конкретних літературних творів висвітлити процес переходу від «кафаревуси» до «димотики».

Автор цього огляду, як видно з наведеного далі списку літератури [17], деякою мірою торкався окреслених вище проблем, але ці публікації є, так би мовити, «робочим матеріалом», бо вони написані під час підготовки до видання першої двомовної української хрестоматії «Візантійська література», перша частина якої («Становлення», література IV-VI ст.), сподіваємось, стане (разом із вже майже вповні розробленою другою частиною – «Вершина», література VII-XI ст.) першим вітчизняним навчальним посібником [18], суттєво доповнивши згадану вище монографію С. Сорочана, Л. Войтовича та їхніх колег. Ці видання створили б надійну методичну базу для запровадження в українській вищій школі спеціальних курсів «Візантійська література», «Візантійська культура» тощо і, певна річ, сприяли б успішному відродженню вітчизняної візантиністики як важливого складника загальногуманітарної освіти.

1. Федотова М.А. Житие Святого Димитрия Ростовского // Древняя Русь. Вопросы медиевистики. – М., 2007. – №3 (29). – С. 114-115; Федотова М.А. Украинские проповеди Димитрия Ростовского и их рукописная традиция // ТОДРЛ. – Т. 52. – СПб, 2001. – С. 409-431; Шляткин И.А. Св. Димитрий Ростовский и его время. – СПб.: Изд-во С.-Петербуржск. ун-та, 1891. – 263 с. 2. Домановський А.М.; Пархоменко М.В. Українська візантиністика в Харківському університеті // Історичний журнал. – №2. – К., 2008. – С. 115-121; Жуковський А.П. Вклад Київської Духовної Академії та її «Трудів» на культурному та богословському відтинках / Хроніка-2000: Україна. – Вип. 37-38. – К., 2000. – С. 482-500; Матвеева Л.В. Юлиан Кулаковский. – К.: Стило, 2002. – 484 с.; Матвеева Л.В. Виктор Григорович – первый украинский славяно-византист. – К.: Стило, 2010. – 192 с.; Сорочан С.Б.; Лиман С.И. Візантиністика в трудах учених Харьковского университета (1804-1917 гг.) // Дриновський збірник. – Т. 2. – Х.: Софія, 2008. – С. 51-68; Файда О.В. Візантиністика в Київській Духовній Академії (1819-1999 рр.). Автореф. дис. ... канд. істор. н. – Львів: ЛНУ, 2006. – 21 с. 3. Шевченко І. Україна між Сходом і Заходом: Нариси з історії культури до початку XVIII століття. Пер. з англ. М. Габлевич. – Львів: Вид-во Ін-ту історії Церкви, 2001. – 250 с. 4. Качан В.А. Етнокультурний пласт Івана Огієнка // В.А. Качан. Українське народознавство в іменах. – Ч. 1. – К., 1994. – С. 281-295. 5. Домановський А.М. Проблеми візантиністики у дисертаційних дослідженнях, захищених в

Україні у 2007-2009 рр. // Вісник Харківського університету. – №939. – Харків, 2011. – С. 71-91. 6. *Могаричев Ю.М.; Сазонов А.В.; Шапошников И.К.* Житие Иоанна Готского в контексте истории Крыма «хазарского периода». – Симферополь: Антиква, 2007. – 348 с.; Могаричев Ю.М. Византийский Крым. Крым в VI-XII веках. – Симферополь: НАТА, 2008. – 236 с.; Могаричев Ю.М. и др. Житие Стефана Сурожского в контексте истории Крыма иконоборческого периода. – М.: Антиква, 2009. – 334 с. 7. *Історія Візантії. Вступ до візантиністики: Підручн. За ред. Л.А. Войтовича і С.Б. Сорочана.* – Львів: Апріорі, 2011. – 880 с. 8. *Балух В.О.* Візантиністика: Курс лекцій. – Чернівці: Книга-XXI, 2006. – 606 с.; *Павленко Л.В.* Византийская литература: книга для учителя. – Ч. I-II. – Симферополь: Библиотека «Таврика», 2003-2005. – 175 с.; *Степовик Д.В.* Візантологія: лекційний курс для вищих духовних навчальних закладів. – Івано-Франківськ: Вид-во Ів.-Фр. теолог. Академії, 2002. – 254 с. 9. *Кожушний О.В.* Преподобний Роман Солодкоспівець і візантійська гімнографія III-VIII століть. – К.: Вид-во УПЦ, 2009. – 264 с.; *Кожушний О.В.* Лексико-стилістичні характеристики та жанрова спадкоємність візантійської гімнографії III-VIII ст.: Автореф. дис. ... канд. філол. н. – К.: КНУ, 2008. – 22 с. 10. *Крокіс А.М.* Розвиток жанру гомілії в І. Золотоуста // Від духовних джерел Візантії. – К.: Вид-во Київ. славістичн. ун-ту, 2008. – С. 142-148; *Крокіс А.М.* Іоан Золотоуст і антична риторика // Мова, освіта, культура. – К.: Вид-во Київськ. лінгвіст. ун-ту, 2008. – С. 280-282; *Крокіс А.М.* Функціонально-стилістичні та прагматичні виміри ранньохристиянської гомілії: Автореф. дис. ... канд. філол. н. – К.: КНУ, 2011. – 19 с. 11. *Мінець Ю.О.* Подвиг молитви у традиції ранньовізантійського чернецтва // Наукові записки КНІПБ. – Т. 52: Історичні науки. – К., 2007. – С. 37-42; *Мінець Ю.О.* Палладій, єпископ Єленопольський, його час: автор у контексті // Лаврський альманах. – Вип. 22. – К., 2008. – С. 20-26; *Мінець Ю.О.* Творчість Палладія Єленопольського в контексті формування ідеалів християнського життя: історико-соціальний аспект. Дис. ... канд. іст. н. – К.: КМА, 2010. 12. *Чорноморець Ю.П.* Візантійський неоплатонізм від Діонісія Ареопагіта до Геннадія Схоларія: Монографія. – К.: Дух і літера, 2010. – 568 с.; *Чорноморець Ю.П.* Еволюція візантійського неоплатонізму: Автореф. дис. ... д. філос. н. – К.: Ін-т філософії, 2011. – 24 с. 13. *Василій Великий.* Аскетичні твори. Пер. митрополита Андрія Шептицького. – Львів, 1929; Рим, 1989. – 496 с.; *Василій Великий.* Гомілії. Пер. Л. Звонської. – Львів: Свічадо, 2006. – 312 с.; *Василій Великий.* Морально-аскетичні твори. Пер. Л. Звонської. – Львів: Свічадо, 2007. – 380 с. 14. *Брук, Кристофер.* Возрождение XII века. Пер. с англ. и комм. А.Н. Панасьева. – К.: Путь к истине, 1992. – 226 с.; *Дворнік, Френсіс.* Слов'яни в європейській історії та цивілізації. Пер. з англ. В.Верлока та ін. – К.: Дух

і літера, 2000. – 528 с.; *Матей ель Мескім* (Убогий). Поради про молитву. – Львів: Свічадо, 2008. – 64 с.; *Матей ель Мескім* (Убогий). Молитовне життя Східної Церкви. – Львів: Свічадо, 2011. – 384 с.; *Матееос, Хуан; Тафт, Роберт*. Развитие византийской литургии. Пер. И.Пральникова и др. – К.: Quo vadis, 2009. – 123 с.; *Падовезе, Луїджі*. Вступ до патристичного богослов'я. Пер. з італ. Г.Теодорович. / Падовезе, Луїджі – Львів: Свічадо, 2001. – 184 с.; *Стаффорд Норт*. Проповедоведение: человек и метод. Пер. с англ. – Донецк: Libre; Благовест, 2002. – 228 с.; *Тафт Роберт Френсіс*. Візантійський обряд: коротка історія. Пер. з англ. Р. Скакуна. – Львів: Вид-во Укр. Католиц. ун-ту, 2011. – 136 с. 15. *Франко І.Я.* Рецензія на «Історію візантійської літератури» Карла Крумбахера [Muenchen, 1892-1897] // Іван Франко. Зібр. тв.: У 50 т. – Т. 29. – К.: Наук. думка, 1981. – 603 с. 16. *Цыбенко О.П.* Геллеспонтская легенда о влюбленных и поэма Мусея // Іноземна філологія. – Вип. 55. – Львів, 1979. – С. 144-151; *Цыбенко О.П.* Позднеантичная интерпретация Гомера (Самофракийские сцены Нона) // Іноземна філологія. – Вип. 65. – Львів, 1982. – С. 106-112; *Цыбенко О.П.* Лидийская легенда в греческой передаче (Nonnos "Dionysiaca", XXV, 451-552) // Іноземна філологія. – Вип. 80. – Львів, 1983. – С. 104-110.; *Цыбенко О.П.* Тифония Нонна Панополитанского. / Цыбенко О.П. // Іноземна філологія. – Вип. 70. – Львів, 1983. – С. 87-93. 17. *Павленко Л.В.* Византийские начала христианской филологии и педагогики // Культура народов Причерноморья (далі – КНП). – №11. – Симферополь, 2000. – С. 126-128; *Павленко Л.В.* Симеон Метафраст и традиции античной романистики // СТЕФАНΟΣ: Сб. научн. тр. в честь М.Н. Славятинской. – М.: Изд-во РОСНОУ, 2005. – С. 301-308; *Павленко Л.В.* Служение пастыря и призвание поэта: Статья и перевод отрывков из поэмы Григория Богослова «О своей жизни» // КНП. – №76. – Симферополь, 2006. – С. 161-166; *Павленко Л.В.* Поетеса Афінаїда і проблема становлення візантійського героїчного епосу // КНП. – №107. – Симферополь, 2007. – С. 85-87; *Павленко Л.В.* Філологічні студії візантійського патріарха Фотія // КНП. – №138. – Симферополь, 2008. – С. 42-47; *Павленко Л.В.* Візантійська поема «Ахіллеїда» і топіка античного роману // КНП. – №153. – Симферополь, 2009. – С. 37-41. 18. *Павленко Л.В.* Візантійська література: нариси і тексти. – Ч. I: Становлення. – К.: Вид. Карпенко В.М., 2012. – 690 с.